

Posudek vedoucího BP: Reflexia československých udalostí 1968 vo finskej literatúre (86 s.)

Kandidátka titulu bakaláře: Petra Deverová

Ve své BP zpracovává její pisatelka Petra Deverová čtyři finské literární reflexe vojenské okupace Československa Varšavskou smlouvou, tj. Sovětským svazem a jeho čtyřmi tehdejšími satelity, z roku 1968. Jedná se o tři díla vzniklá bezprostředně po okupaci a o jeden text s datem pozdějšího vzniku, o tři díla psaná původně finsky a jedno dílo švédskojazyčné; žánrově je poezie zastoupena dvěma díla a prózu i drama reprezentuje dílo jedno. Jde konkrétně o kabaret Bengta Ahlforse *Tjeckoslovakien* (1968; Československo), básnické sbírky Eevy-Liisy Manner *Jos suru savuaisi* (1968; Kdyby smutek dýmal; dále jen JSS) a Mattiho Rossiho *Käännekohta* (1968; Bod obratu; dále jen KK), a román Katri Lipson *Jäätelökauppias* (2012; Zmrzlinář, česky 2014).

Po úvodní kapitole následují dvě kontextualizující: první se historicky zabývá samotnou okupací, druhá dobovými reakcemi finských občanů, politiků a médií na ni. Čtyři další úseky zpracovávají výše zmíněná díla: v každém z nich je na počátku autorský medailon, dále povšechné informace o samotném díle a konečně samotná analýza. Metodologicky je využívána především jakási historizující kontextualizace a hledání intertextuálních odkazů na osoby a díla české, ev. jiné evropské literatury. Závěr shrnuje pisatelčiny výsledky z jednotlivých kapitol.

V posudku jsem bohužel nucen se věnovat především shodám pisatelčiny BP s jinou absolventskou prací stejného stupně, jejímž autorem je Martin Mokřý a která byla obhájena r. 2020 na Masarykově univerzitě (Odras srpna 1968 ve sbírkách *Jos suru savuaisi* Eevy-Liisy Manner a *Käännekohta* Mattiho Rossiho, 66 s.). Je mj. dostupná kterémukoliv zájemci s přístupem na internet. Tematicky se s prací Petry Deverové kryje v jejích kapitolách 4 a 5 na clk. čtyřiceti stránkách (ss. 29–68), tj. **v necelé polovině její práce**. Deverová ji ve svém seznamu pramenů **nezmiňuje**. Automatická kontrola na plagiát shodu vyhodnotila na 9 %, odhalila však v pracích pouze shodné originální básnické texty obou autorů, což je z hlediska zadání obou bakalářských prací zcela logické a neznamena problém. Závažnou záležitostí by ovšem bylo, kdyby pisatelka nezmiňovanou práci použila i ve svém vlastním textu mimo tyto citace finských originálů, což automatická kontrola neodhalila – případné zjištění této věci tak zůstává na zhotovitelích posudků.

Na úvod: práce M. Mokřého vykazuje 14 pramenů; z toho naprosto stejných 9 používá i P. Deverová. Mj. se jedná o Laitinenovy literární dějiny z roku 1981 v prvním vydání (ač existuje i několik doplněných a revidovaných). Pramen Hökkä 2006 (1. vydání) cituje Mokřý ve své práci na jednom místě (s. 10); Deverová, ač jej rovněž uvádí (rovněž v prvním vydání), jej necituje nikde – už to vyvolává určité otázky.

Poměrně velká obsahová a do značné míry i textově strukturní shoda je v autorských medailoncích jak u E.-L. Manner (MM ss. 3–6, PD ss. 29–31), tak u M. Rossiho (MM ss. 7–9, PD ss. 50–52). Shoda je i v používaných pramenech (ELM: Švec 2018, Hökkä 2001, Laitinen 1981, Skálová Švec 2018; MR: Kalemaa 2006, Laitinen 1981). Mj., jak MM, tak PD uvádějí celá jména rodičů ELM i MR – i když u Ahlforse ani Lipson v práci PD tyto informace nejsou považovány za potřebné zmínky. Vedle shodných životopisných dat obě práce uvádějí i stejná básnická, prozaická aj. díla, se samotnou tematikou r. 1968 nesouvisející, zmiňují i novinářskou a překladatelskou činnost (ELM); v případě MR je rovněž shoda patrná, i když na méně místech textu – na druhou stranu je zde shodná citace v originále v poznámce PD pod čarou 154 (u MM 20), „... *jotakin latinalaisen Amerikan runouden hehkusta ja brutaalisuudesta*“, a stejně tak MM i PD sdělují, že Rossiho romány podle kritiků nedosáhly úrovně jeho básnických děl (tedy informaci v kontextu tématu této BP celkem nepodstatnou). Oba pisatelé uvádějí několikeré ocenění MR za jeho tvorbu včetně ocenění jeho překladů W. Shakespeara státní cenou. Vyslovuji podezření, že zde zjevně byly převzaty pasáže z BP M. Mokřého především v podobě citací z jiné literatury.

Několik shodných pasáží obsahuje i podkapitola 4.2 prezentující sbírku ELM JSS (informace o okamžitosti reakce, podtitulu, věnování V. Havlovi, informace v telegramu z Frankfurtu, autentičnost díla, zprostředkování informací zahraničními novinami, cizojazyčné citace). V případě básně „Jos suru savuaisi“ uvádějí oba pisatelé melancholii a přirovnání okupace ke středověku. U básně „Literární listy“ je stejně tak zmiňován první explicitní odkaz na V. Havla a jeho dvě hry, fakt, že báseň je jedna z nejdelších v celé sbírce, a pojem zmatek. V interpretaci básně „Lehtikioskille ja takaisin“ je oběma pisateli uváděn kontrast, bezstarostnost, Španělsko a násilí i fakt, že ELM opět odkazuje na V. Havla a jeho dílo *Vyrozumění*. MM i PD chápou následující dvě básně „Toivoinkin melkein“ a „Silti pelkään joka kerta“, spojené s údajnou smrtí V. Havla, jako jeden celek v důsledku navazujících názvů; mj., v překladu úryvku oba přeloží chybně „kiduttavat“ minulým časem (*mučili*, správně *mučí*). Oba shledávají prolínání antických motivů s tím, že druhá báseň z uvedených je poslední ve sbírce, kde se ELM explicitněji vyjadřuje k údajné smrti V. Havla. I ve výkladu básně „Miten vapaus kuolee“ jsou použity podobné myšlenky (vykreslení okupantů jako chladnokrevných vrahů, kteří neváhají střílet i po malých dětech; návrat do vlastního nitra). Báseň „Sitä ei ole“ vidí oba pisatelé jako vnitřní reflexi autorky s tím, že v ní nejsou žádné přímé narážky na události v ČSSR (tedy oba by je tam shodně očekávali), báseň „Sanotaan vaikka Che“ je podle obou pokračováním předcházející básně, a oba pisatelé odkazují na zradu levicových ideálů hláсанých jihoamerickým marxistickým revolucionářem Guevarou a to ze strany okupantů v ČSSR; v závěru básně Manner nabízí (PD) / vytváří (MM) obraz světa, v kterém je obsažena mj. faleš. V básni „Aika murtaa haavat“ shledávají oba autoři podzim, melancholickou náladu, citaci z italského novinového média, užívají formulaci „čerpání informací“ a znovu – registrují neexistenci explicitního vyjádření o okupaci či Československu. V básni „Kuolemalla ei ole silmiä“ se oba pisatelé zaměřují na sousloví „srpnová břemena“, kterou chápou jako přímou narážku na okupaci ČSSR; oba předpokládají, že v básni ELM oslovuje V. Havla, kterému je sbírka věnovaná (PD zde, třeba uznat, doplňuje možnost oslovení A. Dubčeka). V básni „Kuolemalla ei ole mitään“ podle obou autorů ELM porovnává lásku a smrt. Poslední tři analyzované básně vidí shodně oba pisatelé jako na sebe navazující celek, založený na novozákonních biblických citacích s motivem zmrtvýchvstání; oba zmiňují výraz syntéza, dále metamorfózu ve strom a Ovidia (u MM ss. 10–36, PD ss. 32–47).

Co se týče Rossiho díla *Käännekohta*, tematické podobnosti obsahuje opět úvodní část (5.2 u Deverové) (podtitul sbírky a jeho interpretace, nakladatelství, vzájemné motivické souvislosti, výčet počtu básní v jednotlivých částech, zmínka termínu politický pamflet). V interpretaci první básně „Käännekohta 1“ uvádí jak MM, tak PD fakt, že báseň jasně naznačuje ráz celého díla, jméno František interpretují jako typické české či slovenské jméno, konfiskaci knih vnímají jako symbol potlačení svobody slova, zmiňují paradox okupace ČSSR vojsky spřátelených zemí i pasáž o A. Dubčekovi a jeho zápisníku včetně sovětské propagandy, která se snažila jeho jméno pošpinit. Podobná je i reflexe ekonomických důsledků okupace, stejně tak jako maďarského povstání z roku 1956. Podobný je i výklad následující básně „Manifesti 3“, mj. oba pisatelé zmiňují karibskou (MM) / kubánskou (PD) krizi z roku 1962, i když k tomu samotný text poetického díla nikterak explicitně nenavádí. Stejně myšlenky najdeme i v interpretaci následující básně „Manifesti 5“ (stran hledání důvodu k zákroku v ČSSR včetně reflexe pocitů zklamání a otřesu ve vlastním politickém přesvědčení autora). Paralely najdeme také ve výkladu básně následující, „Syiden anatomia 2“ (propaganda, *Le Monde*, morální právo a povinnost, ironický ráz). Totéž platí i pro výklad další básně, „Syiden anatomia 3“ (vymezení se proti „aktu bratrství“, přímočaré vyjádření, šovinismus, znevážení myšlenek marxismu-leninismu ze strany velmocenského počínání SSSR, kritika sovětského vedení včetně L. Brežněva, diskreditace světového komunistického hnutí). Některé zjevné paralely vykazuje i interpretace básně „Imperialismin varjo“ (až na odlišnou interpretaci „pařížského dýmu“). Stejně tak v případě „Aika ja ik[u]isuus“ oba pisatelé vidí vystupňování kritiky okupace a zaměřují se na stejné verše („zbytečný výlet“, sovětská propaganda – sionisté, trockisté, sociální demokraté). Jak MM, tak PD reflektují v druhé strofe filozofický ráz (dále srov.

mezinárodní právo, počet vojáků Varšavské smlouvy, cenzura a ironie v Rossiho tvrzení o jejím znovuzavedení). V případě básně „Matka kohti normaalia 1“ zmiňují oba pisatelé melancholii, podzim, stejnou myšlenku v tom paradoxním smyslu, že přicházející podzim neznamena konec srpna, tj. okupace, teprve její začátek, dále myšlenku „dobrý komunista je ten, který mlčí“, a myšlenku o větší příhodnosti rozštěpení světového komunistického hnutí než vynucování jednoty silou. V interpretaci poslední básně sbírky „Larissa“ sice PD přichází s dvěma dalšími vlastními výklady, kdo v básni vystupuje pod jménem Jurij, ale i zde má interpretace podobné rysy hlavně z hlediska formulačního (demonstrace srpnových událostí prostřednictvím druhé osoby atp., „vyjádření svého nesouhlasu“, „oslovení disidentky a vyjádření hluboké poklony“, kritika finské společnosti na konci třetí strofy včetně zmínky o UKK, válka ve Vietnamu, přirovnání Bogorazové k J. F. Pavlovovi, obránci Stalingradu, a pravděpodobnost jeho vztažení na přežívání v těžkých podmínkách chladného sibiřského vyhnanství). Oba pisatelé navíc v tomto úseku používají stejný historický pramen (Hradilek 2008) (u MM ss. 39–60, PD ss. 53–67).

Lze samozřejmě namítnout, že interpretace stejné tematiky ve stovkách naprosto stejných veršů nutně vede ke stejným či podobným myšlenkám – zde je ovšem paralel (včetně strukturních a formulačních atd.) taková koncentrace a takové množství, že lze případnou náhodnost této shody nahlížet velmi skepticky. Jako vedoucí BP jsem si navíc povšiml, že původní texty příslušných kapitol, které se mnou PD konzultovala, byly na několikero místech ještě blíže BP M. Mokrého než jsou v odevzdané verzi: *tulevi* (s. 51) bylo původně chybně přeloženo minulým časem jako u MM (s. 8), na s. 41 PD původně nepřeložila formu *tulle* jako potenciální, stejně jako MM (s. 31); na s. 54 je odkaz na Sověty potlačené lidové povstání v NDR mým původním návrhem (nepřítomným u MM na s. 42, kde je ale shodně jako u Deverové odkaz na povstání v Maďarsku z roku 1956; u obou v podobě „Maďarské povstání“ s velkým M); původní verze PD obsahovala v překladu básně „Aika ja ikuisuus“ stejně jako u MM (s. 54) chybnou formulaci „kousek od Ulbrichta“, po mé intervenci v tom smyslu, že se zřejmě jedná o překladatelskou chybu, opravenou na „ulbrichtovce“ (s. 62).

Tímto dospívám k závěru, že PD o existenci bakalářské práce MM nejenže věděla, ale že ji také v poměrně velkém rozsahu použila pro dvě kapitoly práce své – tak, že pro ně lze brněnskou BP označit jako pramen hlavní (!) – a tento fakt v bibliografii a citacích **zamlčela**. Způsob jejího využití nebyl sice zcela „otrocký“ (na některých místech zdařile, na některých méně zdařile), což je však jen konstatování a nikoliv „polehčující okolnost“. Jí nemohou být ani ne úplně obvyklý rozsah BP (100 NS, což je částečně dáno také rozsáhlými citacemi básní Manner a Rossiho a jejich překlady), ani některé samostatné postřehy (podrobnější zpracování biblických odkazů), od MM odlišně formulovaný závěr, uspokojivá orientace v historickém kontextu roku 1968 či zpracování dodnes v českém prostředí velmi málo známého Ahlforsova díla (v případě Lipson se ale zase z větší části jedná jen o převyprávění děje).

Jelikož jsem si vědom závažnosti tohoto tvrzení, jsou u mě komukoliv k dispozici na vyžádání ve fyzické podobě exempláře obou bakalářských prací, do kterých jsem explicitně a názorně vyznačil oranžovou barvou všechny shledané shody. Mj. šrafovaně či vlnkovaně jsou vyznačeny ty, kde si inspirací Deverové prací Mokrého nejsem jist či kde není tak zjevná; ty jsem ve výčtu (viz výše) navíc vůbec nezmiňoval.

Podezření na plagiát jsem poprvé pojal přibližně 14 dní před odevzdáním (v době své dovolené) s tím, že jsem PD sdělil mailem s vykřičníkem na obecné rovině to, že je nutné citovat všechny zdroje, že pokud komise případné plagiátorství zjistí, bude se jím zabývat, a že není-li si citací všech zdrojů jista, nechť nechá odevzdání práce na pozdější dobu. Zaštitila se doplněním jiného zdroje (detailního) s tím, že zdrojů má v BP dostatek, že si je jinak uvedením všech pramenů jista a že vlastní kontrola jí prokázala nejnižší možnou shodu 0%–9%.

Automatická kontrola zřejmě neodhalila plný charakter plagiátu proto, že plagovaná práce je psaná česky a plagující slovensky. Na bázi této zkušenosti jsem skeptický k dosavadní praxi umístování absolventských prací na www k všeobecné dostupnosti.

Plagiátorství je závažným přestupkem proti etice akademické práce a jde zcela proti jejímu smyslu. Jeho rozsah v daném případě není podle mého názoru zanedbatelný, proto nemohu BP doporučit k obhajobě a její hodnocení je tak „neprospěla“.

V Pardubicích 26. srpna 2022

Mgr. Jan Dlask, Ph.D.
Vedoucí BP